

SÜMEGI ISTVÁN
Daliás idők

Miszlivetz Ferenc, Szabó Gábor, Tokaji Nagy Erzsébet (Fotó: Ismeretlen, 1987.)

Volt egyszer egy rendszerváltás (rendszer-változás, rendszerváltoztatás, rendszerváltoztattatás). És volt egyszer egy szombat-helyi szakkollégium. Valamikor régen, még a daliás időkben.

Ha jól tudom, néhány véletlenül előke-rült fotó adta az ötletet Miszlivetz Ferenc-nek – maga is fontos szereplője a szóban forgó daliás időknek –, aki aztán összehí-vott néhányunkat, és előadta az elképzelé-sét: gyűjtsük össze a megmaradt doku-mentumokat, készítsünk interjúkat a fontosabb szereplőkkel, írjuk meg a szak-kollégium történetét, és – legfőképpen! – gondoljuk újra az akkor megesetteket,

a messzi múlttal komolyan összevetve a jelenkort.

Végül öten maradtunk: Szabó Gábor (a Németh László Szakkollégium titkára és szíve annak idején), Tokaji Nagy Erzsébet (akkoriban ifjú adjunktus, lapfőszerkesztő és az ügy szürke eminenciása), Miszlivetz Ferenc (ötletgazda, külső tanácsadó, men-tor – nemcsak most, hanem az 1980-as évek végén is), valamint két egykori közvi-téz: Szommer Ildikó és e sorok írója.

Sok mindent sikerült összeszednünk és földolgoznunk; túlságosan is sok mindent ahhoz, hogy egy kötetben publikálható legyen. Így azután, végül úgy határoztunk,

hogy a kutatás dokumentumait és egyes háttér tanulmányait „csak” elektronikusan fogjuk közzétenni, a kinyomtatásra szánt könyvet pedig megpróbáljuk úgy össze- szerkeszteni, hogy egyszerre legyen dokumentumértékű, viszonylag kerek, s ráadásul még élvezetes olvasmány is.

A rendszerváltás vagy a vasi helytörténet kutatói, és egyáltalán: a vájt fülűbb érdeklődők az FTI–iASK internetes portálján fogják majd megtalálni egyebek mellett az elkészített interjúk teljes anyagát, egy részletes elemzést a *Kilátó* című diáklap korabeli számairól, valamint két emblematikus velemi előadás – nyers és szerkesztett szövegét. (Az egyikben Szabó Miklós a szocialista rendszerek válságait elemzi, a másikban pedig Vajda Mihály értekezik az orosz borsevizmus természetéről.) De itt lesz csak elérhető a Krónika és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) őrzött iratokból készített változás hosszabb változata is. Továbbá két kuriózumnak tekinthető forrás.

Az egyik a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola 1987. őszi Ifjúsági Parlamentjének jegyzőkönyve. (Akkoriban szokás volt néhány évente Ifjúsági Parlamentet tartani. Ezek az intézmény vezetése által szervezett és a párt szigorú ellenőrzése alatt álló panaszdelutánokon aztán mindig előkerült néhány apróbb probléma – nem elég meleg a leves a menzán, bizonyos tanárok túl szigorúak stb. –, és nem melléleg feketén-fehéren láthatóvá vált, hogy egyébként meg minden a legnagyobb rendben van. 1987-ben azonban nem a megszokott forgatókönyv szerint zajlottak az események. A rendezvény megtartása előtt néhány héttel megalakult a főiskolán egy független diákszervezet, a *MA-csoport* – már maga az alapítás is minden túlzás nélkül nevezhető forradalmi eseménynek –, majd a csoport tagjai magukhoz ragadták a kezdeményezést: új

napirendet szavaztak meg, éles – nem egy esetben politikailag is kényes – követelésekkel álltak elő, és kiszavazták az Országos Ifjúsági Parlamentbe a KISZ-szel egyeztetett, előzetesen kiválasztott küldötteket.)

A másik dokumentum a 1987 novemberében megrendezett velemi szakkollégiumi találkozó jegyzőkönyve. Számos ismerős tűnik föl a megszólalók között: mások mellett Chikán Attila, Miszlivetz Ferenc, Kövér László, Orbán Viktor, és a KISZ KB akkori titkára, Nagy Imre, aki föltehetően a résztvevők megrendszabályozása végett érkezett a főiskolai parlamentre. Lett is azután ebből parázs vita.

A nyomtatásra előkészített anyag tartalmaz egy interjúkból összeállított montázst, egy beszélgetést Szabó Gáborral, egy reflexiókkal tüzdelte visszaemlékezést Sümegi Istvántól, egy elemzést Miszlivetz Ferenc-től, egy válogatást az ÁBTL-ben fellelt jelentésekből, valamint a Krónika rövidített változatát, a szakkollégiumról megjelent cikkek bibliográfiáját – az utóbbi három anyag Tokaji Nagy Erzsébet munkája –, és egy már-már dramatizálnak mondható szerkesztett–rövidített kivonatot a szakkollégiumi találkozó jegyzőkönyvéből. Továbbá sok-sok fényképet és a legfontosabb szereplők rövid életrajzát.

E könyvvel párhuzamosan – tulajdonképpen ennek melléktermékeként – Sümegi István írásaiból összeállt egy kötet kézírata. Az *önkényről, a szabadságról és a reményről* című munka összekapcsolja egymással a szerző visszaemlékezéseit és az azokat részben megalapozó és tematizáló, részben pedig általánosító elméleti reflexiókat. A teoretikus tanulmányok és esszék központi témája a legitimitás elmélete és a Kádárrendszer elfogadottsága, a narratív fejezetek pedig a rezsím delegitímációját, majd a rendszerváltás utáni évek kiábrándultságát elemzik az elbeszélő személyes élettör-

1987 tavaszán a Zsidókérdés Magyarországon a XX. században című szeminárium előadói, jobbról balra: Kovács András, Bába Iván, Simon Róbert (Fotó: Ismeretlen, 1987.)

ténetén keresztül. Amint azt a szerző a kötet Előszavában és utolsó írásában elmondja, a fejezetek látszólagos műfaji eklektikája a legkevésbé sem véletlen, hanem hosszú ideje érlelt elméleti megfontolások, és kísérletezések eredménye.

S hogy milyen kérdéseket ad fel nekünk a rendszerváltás és a szakkollégiumi mozgalom története? Íme, három erre válaszoló idézet a két könyvből.

„Olyan világban nőttem föl, ahol a kényszer volt az úr, a szabadság pedig legfeljebb csak szükségszerűségek közötti résekben dughatta ki a fejét – mint a csenevész virág a megrepedezett betoneból. Aztán a szakkollégiumban egy csapásra szabadok lettünk. Egy-két év múlva azonban felnőtünk és éltük az életünket, úgy ahogyan lehetett.

Újra jöttek a kényszerek, mi pedig mindig léptünk egyet, amikor kellett. A régi élmény pedig fokozatosan elhomályosult, és a »szabadság« jelentése egyre üresebbé kopott. [...] Erről az élményről szerettem volna számot adni. Mindenekelőtt saját magamnak, hogy el ne feledjem ismét. De persze másoknak is, hátha bennük is sikerül fölidézniem valami hasonló emléket.”

„... megdöbbenett, ahogyan a '87-ben még mozdíthatatlannak látszó rendszer szükségszerűségébe vetett hit két röpké év alatt elpárolgott, és ahogyan a rezsím összeomlott. Úgy bámultam ezt a folyamatot, mint valamilyen csodálatos természeti tüeneményt. (Mint néhány évvel később a teljes napfogyatkozást.) A lehetséges határai egyszerre csak eltolódtak: új szavakat tanul-

tunk meg, korábban ismeretlen evidenciák rohantak le bennünket, és teljesen átalakult a percepciónk: amit korábban nyúlnak láttunk, abból egyetlen pillanat alatt kacsá lett. Azt gondoltam, hogy ez egy olyan csoda, amit alig-alig értünk, s hogy csak magunkba nézve láthatunk hozzá a megfejtéséhez.”

„Meg tudtuk-e őrizni, tudtuk-e hasznosítani, tovább tudtuk-e építeni a szakkollégiumból hozott szellemi muníciónkat? Például, néhányan közülünk iskolaigazgatók lettek. Látszik-e az ő iskoláikon, hogy azokat egy volt szakkollégista igazgatja? Vagy hadd söpörjek inkább a saját házám táján. Átsejlik-e a szakkollégiumi örökségem azon, ahogyan a diákjaimat tanítom, vagy ahogyan velük viselkedem? Tovább tudom-e nekik adni azt, amit én ott megtapasztalhattam: hogy a szabadság létezik, tehát lehetséges?”

ISTVÁN SÜMEGI:
STATTLICHE ZEITEN

Im Beitrag werden die die Geschichte des einstigen László Németh-Fachkollegs an der Dániel Berzsenyi-Lehrerbildungshochschule (Szombathely) verarbeitende Forschung und der als dessen Ergebnis zustande kommende – vor Publikation stehende – Band vorgezeigt. Die Forschung liefert nicht bloß zu den letzten Tagen der lokalen Geschichte des politischen Umbruchs im Komitat Vas und zu der Mikrogeschichte des mitteleuropäischen Kommunismus einen Beitrag, sondern verbindet sich eng auch zur Historie der ungarischen „Großpolitik“, da die Gemeinschaft zu Szombathely einen organischen Teil des größeren Netzwerkes bildete, aus dem die Fidesz, eine der bestimmenden Parteien des politischen Umbruchs entstand.

A bemutatott publikációkkal nem zárul le a kutatócsoport munkája. Várhatóan ez év őszén – elsősorban Szommer Ildikónak köszönhetően – megnyílik a Szakkollégium történetét bemutató kiállítás a veleimi Stirling-villában, és ugyanott sor kerül egy olyan szakkollégiumi találkozóra is, amely nem pusztán múltidéző nosztalgizálás kíván lenni, hanem inkább elemző–értékelő számvetés.

Kézenfekvőnek látszik a munka más területeken való folytatása is a bevégzett kutatásokból kiindulva: az egyik megnyíló út a szakkollégiumi mozgalom és a magyarországi rendszerváltás története, a másik pedig a szombathelyi és a Vas megyei események mélyebb földolgozása felé halad majd tovább.

ISTVÁN SÜMEGI:
HEROIC TIMES

The article presents the research on the history of the László Németh College for Advanced Studies (Németh László Szakkollégium), which functioned at the Berzsenyi Dániel Teacher Training College in the late 1980s, and the resulting volumes, which are about to be published. The research contributes not only to the local history of the regime change in Vas County and to the micro-history of the final days of communism in Central and Eastern Europe, but it is also closely related to the history of Hungarian “big politics”, as the community of Szombathely was an integral part of a larger network that gave rise to Fidesz, one of the dominant parties of the the post-1989 political changes.